

PRIMERI DOBRE PRAKSE

Tilka Jamnik

PROJEKT MEDGENERACIJSKO BRANJE

Medgeneracijske zgodbe »so krila, ki te vsak dan
ponesejo kvišku«

Prvi del prispevka – splošno o projektu – je priredba referata na IBBY kongresu¹, drugi – aktualnejši del – pa je izvleček iz končnega poročila o projektu v šolskem letu 2021/2022.²

I. Splošno o projektu

Projekt MEDGENERACIJSKO BRANJE MLADINSKIH KNJIG (kratko: MG branje) smo pri Društvu Bralna značka Slovenije – ZPMS v sodelovanju z Javno agencijo za knjigo RS osnovali v šolskem letu 2014/2015. Z njim želimo ob branju mladinskih knjig povezati skupine mladih bralcev 3. triletja OŠ in dijake srednjih šol ter odrasle bralce na isti šoli, v bližnji splošni knjižnici, v domačem kraju ipd. V dveh letih pandemije covid – 19, ko so bralna srečanja potekala na daljavo (zoom idr.), pa so se v projekt vključili tudi mlajši bralci, projekt se je delno razširil z družinskim branjem idr. Osrednji cilji projekta ostajajo ves čas isti: več branja oz. več bralcev; več medgeneracijskega povezovanja in medsebojnega razumevanja; tudi več branja slovenske kakovostne literature; po novem pa tudi usposabljanje starejših bralcev za našo komunikacijo na daljavo (in to ne samo v primeru, če se bo nadaljevala situacija s covid-19).

Projekt poteka predvsem ob knjigah iz zbirke »Zlata bralka, zlati bralec« Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS in iz projekta »Rastem s knjigo« Javne agencije za knjigo RS, v zadnjih letih pa nam mladinske knjige darujejo tudi nekatere slovenske založbe: Beletrina, Družina, Grlica, Hart, Knjižna zadruga, Malinc, Mladinska knjiga, Morfemplus, KUD Sodobnost International in Zala.

¹ Referat *Intergenerational stories are also »wings that help you soar every day«* (Medgeneracijske zgodbe »so krila, ki te vsak dan ponesejo kvišku«) sem predstavila na 38. kongresu IBBY (Mednarodne zveze za mladinsko književnost) z naslovom *The Power of Stories* (Moč zgodb), Putrajaya, Malezija, 5. – 8. september 2022.

² Poročilo v celoti je dostopno na domači strani Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS: <https://www.bralnaznacka.si/assets/Uploads/MG-koncno-porocilo-2021-2022.pdf>

Za posamezno skupino število bralcev in število prebranih knjig oz. bralnih srečanj ni določeno. Vsako skupino vodi koordinator/-ica, ki bralce spodbuja k branju in organizira srečanja skupine. Pri tem dela po svojih zamislih, seveda glede na želje in interese skupine. Po vsakem srečanju obvezno pošlje kratko poročilo na obrazcu vodji projekta. Na podlagi teh poročil ob koncu vsakega šolskega leta izdelamo poročilo, ki obsega: število mlajših in odraslih bralcev; število prebranih knjig, oblike bralnih srečanj, mnenja o prebranih knjigah tako mlajših kot odraslih, mnenja koordinatorjev o poteku projekta idr.

Končna poročila prinašajo zelo bogat nabor izkušenj udeležencev v projektu, njihovih mnenj o številnih knjigah in tudi o oblikah bralnih srečanj. Objavljena so na domači strani Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS: <https://www.bralna-znacka.si/sl/medgeneracijsko-branje/>

Nekaj izkušenj iz projekta

Pokazalo se je, da branje iste knjige različno starih bralcev prispeva k poglobljenemu razumevanju literarnega dela in k njegovi osvetlitvi s strani dveh generacij: bralci delo namreč razumejo glede na svojo starost in življenjske izkušnje, tudi glede na različne bralne izkušnje in zanimanja. S skupnimi občutenji in razumevanji literarnih del kot da nastaja novo delo. Doživljanje in razumevanje je interakcija med besedilom in bralčevim odzivom; več je teh bralcev, bolj je odziv kompleksen.

V pogovorih o knjigah se bralci tudi spoznavajo in zbližujejo: odrasli in starejši bolje razumejo mlade bralce in mladi starejše; poglobljajo medsebojne odnose.

Ker so bralna srečanja sproščena, neformalna, učenci in učitelji – brez pričakovanj določenih znanj, ki bi naj bila ocenjena (kot je to pri šolskem pouku) – spoznavajo drug drugega kot bralci, in sicer brez zadreg, a tudi s spoštovanjem in občudovanjem. Otroci in starši se ob problemskih romanih in težavah njihovih junakov pogosto pogovarjajo bolj iskreno kot pa doma neposredno o določenih težavah.

Na teh bralnih srečanjih se različno stari bralci tudi prijetno družijo: pogosto ob čaju in piškotih, koordinatorice popestrijo srečanja z različnimi oblikami, uporabljajo socialne igre idr. Včasih jih popestrijo z glasbo, predvajanjem krajših video posnetkov, posamezni mladi ali odrasli bralci pripravijo posebna presenečenja itd. Tako mladi kot odrasli bralci se bralnih srečanj veselijo. Prijetne izkušnje na srečanjih vplivajo na njihove odnose v razredu, v družini in celo v širši skupnosti (ko se mlajši in odrasli bralci MG skupin srečujejo na cesti, v trgovini idr. se pozdravijo in celo poklepetajo).

Letošnja poslanica ob 2. aprilu, mednarodnem dnevu knjig za otroke, z naslovom *Zgodbe so krila, ki te vsak dan ponesejo kvišku*³ mdr. pravi, da ti branje odpre nov pogled na naš svet. Potrjuje se, da je ta pogled še mnogo bolj razvejan, če gre za medgeneracijsko branje in da medgeneracijska izmenjava mnenj o prebranem na nek način ustvarja prav posebne *zgodbe, ki te ponesejo kvišku*.

³ Letošnja poslanico je pripravila Kanadska sekcija IBBY, napisal jo je Richard Van Kamp, v slovenščino prevedla Katja Zakrajšek, dostopna je na domači strani Slovenske sekcije IBBY: <https://ibby.si/mz-2-april>

MG doživljanje in razumevanje različnih besedil na nekaj primerih⁴:

1. Primer: problemski mladinski roman: Janja Vidmar, *Elvis Škorc, genialni štor* (Miš, 2018).

Ta mladinski roman je bil v šolskem letu 2019/20 v projektu Rastem s knjigo za 7. razred in je tedaj med nekaterimi starši in vzgojitelji (učitelji in knjižničarji) doživel kar nekaj mnenj o njegovi neprimernosti. Najbolj spotakljive so se zdele Elvisove spolne izkušnje in njegove kritične opazke o ločenih starših in drugih družinskih članih. Toda v vseh MG skupinah se je pokazalo, kako iskren pogovor, v katerem so vsi bralci ne glede na starost enakopravni, prispeva k razumevanju problemov glavnega junaka in obenem k medosebnemu razumevanju (starejši so bolj razumeli občutenja in stiske mlajših bralcev, mlajši so pozorneje prisluhnili izkušnjam in nasvetom odraslih bralcev).

2. Primer: poučna (mladinska) knjiga: Lučka Kajfež Bogataj, *Planet, ki ne raste*. Ilustr. Izar T. Lunaček. (Cankarjeva založba, 2016).

V MG skupinah se redkeje odločajo za branje poučnih knjig. Toda npr. ob tej knjigi si mladi in odrasli bralci izmenjajo informacije tudi iz drugih virov, zaupajo si stisko ob zavedanju stanja Zemlje in razmišljajo, kaj lahko prispevajo k izboljšanju okolja (razmišljajo globalno, delujejo lokalno). Pogosto povabijo medse strokovnjaka s tega področja in potrebujejo za obravnavo dve srečanji. Navdušujoč je angažma predvsem mladih bralcev.

3. Primer: pesniška zbirka: Andrej Rozman Roza: *Izbrane Rozine v akciji: pesmi za odrasle od 13. leta naprej*. Ilustr. Svjetlan Junaković. (Mladinska knjiga, 2010).

Mladi in odrasli bralci izbirajo pesmi in si povedo, zakaj so jih izbrali in kako jih razumejo. MG srečanja ob pesniških zbirkah se praviloma spremenijo v »pesniške matinee«, kjer bralci vseh starosti uživajo v zvočnosti in sporočilnosti poezije. Pogosto pogovor poveže s predvajanjem uglasbenih pesmi in glasbenimi točkami, ki jih prispevajo bralci, ki igrajo na kakšen instrument. Občasno tako mladi kot odrasli bralci prispevajo svoje pesniške poskuse.

4. Primer: knjiga po izbiri MG skupin izven ponudbe Bralna značka

- **Slovenske pripovedke, basni** in druge oblike slovenskega ljudskega slovstva so pogosta izbira MG skupin. Praviloma so navdušeni tako mladi kot odrasli bralci, ker gre za našo kulturno dediščino.
- **Moja najljubša knjiga:** MG skupine se občasno odločijo in drug drugemu priporočajo svoje priljubljene knjige. Na ta način dobijo nabor bralnih nasvetov in na podlagi teh se koordinatorji/-ce tudi lažje odločajo med knjižno ponudbo Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS.

⁴ V predstavitvi referata na IBBY kongresu sem te knjige predstavila z naslovnici in z utemeljitvami strokovne komisije za literarne prireditve in razvijanje bralne kulture JAK, kar slovenskim bralcem seveda ni potrebno.

II. Iz končnega poročila MG projekta za šolsko leto 2021/2022

V šolskem letu 2021/2022 je potekala že osma sezona MG projekta. Sodelovalo je 37 skupin, ki so izvedle 106 srečanj. Rezultate v tem šolskem letu lahko primerjamo kvečjemu s tistimi iz šolskega leta 2019/2020, ko se je začela pandemija: letos so sicer tri bralne skupine manj, toda izvedenih je bilo enako število srečanj. Izrazito se je povečalo število mladih bralcev; teh je v vseh letih MG projekta največ (pregled podatkov je pokazal, da gre za prirast mlajših učencev OŠ in celo vrtčevskih otrok); število odraslih bralcev je spet približno enako kot v šolskem letu 2019/2020 (po močnem upadu v prvem letu covida so se torej vrnili); skupno število vseh sodelujočih bralcev pa se je zelo približalo številu sodelujočih v dveh najuspešnejših šolskih letih (2021/2022: 1967 bralcev; 2018/2019: 2155 bralcev; 2017/2018: 2051 bralcev).

Preglednica: Primerjava števila skupin, njihovih srečanj ter števila prebranih knjig v šol. letih 2014/2015, 2015/2016, 2016/2017, 2017/2018, 2018/2019, 2019/2020, 2020/2021 in 2021/2022.

Šolsko leto	Število skupin	Število srečanj	Število knjig mladi bralci	Število knjig odrasli bralci	Število knjig skupaj
2014/2015	11	50	341	437	778
2015/2016	21 (91 % porast)	72 (44 % porast)	604 (77 % porast)	652 (49 % porast)	1256 (62 % porast)
2016/2017	30 (43 % porast)	104 (44 % porast)	825 (37 % porast)	850 (30 % porast)	1675 (33 % porast)
2017/2018	45 (50 % porast)	136 (31 % porast)	1028 (25 % porast)	1023 (20 % porast)	2051 (22 % porast)
2018/2019	44	143 (5 % porast)	1078 (5 % porast)	1077 (5 % porast)	2155 (5 % porast)
2019/2020	40 (9 % upad)	105 (27 % upad)	948 (13 % upad)	734 (32 % upad)	1682 (22 % upad)
2020/2021	39 (3 % upad)	84 (20 % upad)	689 (27 % upad)	537 (27 % upad)	1226 (27 % upad)
2018/2019	(11 % upad)	(41 % upad)	(36 % upad)	(50 % upad)	(43 % upad)
2021/2022	37⁵	106	1239	728	1967

Vsaka bralna skupina je povprečno izvedla manj kot tri srečanja (2,86). V večini primerov gre res za (več ali manj) stalne skupine, ki se srečuje ob posameznih literarnih delih. Toda med njimi je tudi nekaj šol, ki spodbujajo branje v različnih skupinah bralcev, predvsem različno starih mladih bralcev (npr. OŠ Polje), nadalje so primeri, ko učenke berejo mlajšim otrokom v vrtcu (npr. OŠ Juršinci, OŠ Starše), učenci pripravijo literarno srečanje v domu starejših (npr. OŠ Prevalje); v šolah s prilagojenim učnim programom pa berejo vsi učenci s podporo svojih vzgojiteljic in delno tudi staršev (DOŠ II Lendava, CVIU Velenje) in ponekod tudi skoraj skozi

⁵ V tem šolskem letu se je v MG projekt javilo le 32 skupin in tem smo poslali vsega skupaj 830 izvodov knjig. Toda – po dvoletnem odmoru zaradi pandemije – se je vrnilo nekaj starejših skupin. Videti je tudi, da so skupine imele v zalogi nekaj »naših« knjig iz prejšnjih let, poleg tega so si nekatere skupine začele izposojati knjige tudi v knjižnici idr.

vse šolsko leto (in branje intenzivno povezujejo z drugimi dejavnostmi, npr. POŠ Cvetka Golarja Ljutomer).

Ker so bralne skupine v projektu različne in delajo na različne načine, je vse podatke pravzaprav težko primerjati. Nakazujejo pa trende: v tem šolskem letu gre gotovo za porast števila bralcev, česar smo zelo veseli. Med njimi so tudi le poslušalci (otroci v vrtcih in večina varovancev v domovih za starejše). Naše štetje ne obsega »skritih« bralcev in poslušalcev, ki so le prisostvovali bralnim srečanjem prek zooma, v katerih so aktivno sodelovali otroci in starši.

Povečanje števila udeležencev v MG projektu je razveseljivo, prav tako dejstvo, da se je povečalo število mlajših bralcev in celo poslušalcev. Tako se del projekta spreminja v spodbujanje družinskega branja. K temu pa niso prispevala le bralna srečanja na daljavo, ampak tudi prizadevanja nekaterih mentoric, ki so spodbude iz MG projekta razširile na mlajše učence OŠ oz. na vse učence v POŠ, in ne nazadnje tudi ponudba knjig Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS, ki nudi tudi knjige za mlajše bralce, to je slikanice iz zbirke za prvošolce in tiste, ki so jih za projekt darovale nekatere slovenske založbe.

Medtem ko osrednja cilja ostajata, se je pa praksa MG projekta – kot rečeno, predvsem zaradi ponudbe knjig za mlajše bralce in izvedbe bralnih srečanj na daljavo – tako razširila, da so zdaj v projektu mladi bralci iz vseh razredov OŠ, pa vendar še vedno največ iz 3. triletja oz. iz 6. do 8. razreda, zelo malo je srednješolcev, zato pa precej otrok iz vrtcev (berejo jim učenke OŠ), odrasli bralci pa so učitelji in profesorji, knjižničarji, starši, člani bralnih klubov v kraju (v večini gre za starejše bralke in bralce), varovanci domov za starejše, med katerimi so nekateri bralci, večina pa poslušalci (berejo jim učenke in učenci OŠ).

Med mladimi je predvsem več mlajših bralcev, ker je šlo pri nekaterih srečanjih na daljavo v resnici za družinsko branje. Več je bilo tudi povezovanja med različno starimi učenci na OŠ, na šolah s prilagojenim programom (3 x) s pomočjo odraslih berejo vsi učenci idr. Opaziti je tudi nekaj več povezovanja z drugimi bralnimi projekti, npr. z Rastem s knjigo, Branje ne pozna meja, z domačim branjem, bralno značko idr. V tem šolskem letu je bilo zaznati tudi praznovanje 100. obletnice rojstva Ele Peroci, saj je več skupin bralo njene pravljice in prav zato se nam je pridružilo tudi izobraževalno podjetje Realka iz Rogaške Slatine.

Knjige, ki so jih brali v 37 MG bralnih skupinah

Nekaj skupin je v 47 bralnih srečanjih bralo ista dela oz. 16 literarnih del je takšnih, da so jih brali v dveh, treh, štirih ali petih skupinah; gre za novejšje knjige iz ponudbe Bralne značke in Javne agencije za knjigo ter novejšje darove slovenskih založb. 59 bralnih srečanj pa je bilo izvedenih ob 59 različnih literarnih delih (ali celo skupini več del): to so dela iz naše starejše ponudbe knjig Bralne značke, JAK in slovenskih založb ali pa skupine posegajo po naslovih izven naše ponudbe, bodisi ker je ta že izčrpana (velja predvsem za skupine oz. njihove koordinatorice, ki že vsa leta sodelujejo v projektu) bodisi prisluhnejo željam svojih bralcev. Dovoljšnje število izvodov istega naslova ponavadi pridobijo neodvisno od Bralne značke v samostojnem sodelovanju s splošnimi knjižnicami ali celo založbami.

V prvih letih so vsi udeleženci MG projekta lahko obdržali izvod knjige vsakega dela, ki so ga brali v skupini. Zdaj običajno dobijo v dar le po en naslov.

Razveseljivo je, da število bralcev zaradi manjše ponudbe knjig ni upadlo. Vprašanje pa je, če to ni morda eden od razlogov, da je nekoliko upadlo število bralnih skupin.

Tretjina bralnih srečanj je potekala ob branju in pogovoru o slikanicah, knjigah za bralce v 1. triletju OŠ. Dve tretjini pa ob knjigah predvsem za bralce v 3. triletju in srednješolce; med njimi je sedem (7) srečanj potekalo ob knjigah za odrasle, osem (8) srečanj ob pesniških zbirkah, tri (3) srečanja ob stripu in le eno (1) srečanje s poučno knjigo. Dobrih 80 % naslovov je izvirno slovenskih, slabih 20 % pa je prevodov. Občasno v kakšni bralni skupini berejo več del istega avtorja (še posebej, če ga povabijo na obisk), več različnih pesniških zbirk, več basni idr., ali pa več knjig na isto temo (npr. o Almi Karlin, grški mitologiji idr.). Tri srečanja so bila uvodna, splošna o branju in MG projektu, na dveh srečanjih pa so bralci predstavljali svoje najljubše knjige.

* * *

Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS se iskreno zahvaljuje vsem, ki karkoli sodelujete v projektu: koordinatoricam in koordinatorjem, ki vodite bralne skupine; drugim mentoricam in mentorju branja; vsem mladim in odraslim bralcem (in poslušalcem!), vodstvom OŠ, vrtcev, splošnih knjižnic, domov starejših idr.; tudi gostujočim avtorjem in drugim gostom.